

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DRUGO ODJELJENJE

PREDMET BRAJOVIĆ I DRUGI PROTIV CRNE GORE

(Predstavka br. 52529/12)

PRESUDA

STRAZBUR

30. januar 2018. godine

Ova presuda će postati konačna pod okolnostima predviđenim članom 44 stav 2 Konvencije. Može biti predmet redakcijske izmjene.

U predmetu Brajović i drugi protiv Crne Gore,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), na zasjedanju Vijeća u sastavu:

Robert Spano, *predsjednik*,
Paul Lemmens,
Ledi Bianku,
Nebojša Vučinić,
Valeriu Grițco,
Jon Fridrik Kjølbro,
Stéphanie Mourou-Vikström, *sudije*,

i Stanley Naismith, *registrar Odjeljenja*

Nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost, dana 9. januara 2018. godine, donosi sledeću presudu koja je usvojena tog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je pokrenut predstavkom (br. 52529/12) protiv Crne Gore koja je podnijeta Sudu na osnovu člana 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu "Konvencija") od strane šest državljana Crne Gore, g-đe Pave Brajović, g-đe Zoranke Ajković, g-đe Jelene Brajović, g-dina Kastru Brajović, g-đe Lindite Vučić i g-đe Nade Zlatičanin (u daljem tekstu: "podnosioci predstavke") 7. avgusta 2012. godine.

2. Podnosiocima predstavke je zastupao g-din B. Simović, advokat iz Podgorice. Vladu Crne Gore (u daljem tekstu "Vlada") je zastupala njihova zastupnica, g-đa V. Pavličić.

3. Podnosioci predstavke su se žalili na onemogućavanje pristupa sudu s obzirom da Apelacioni sud nije odlučivao po njihovoj žalbi o troškovima u krivičnom postupku.

4. Dana 7 decembra 2016. godine predstavka je komunicirana Vladi.

ČINJENICE**1. OKOLNOSTI SLUČAJA**

5. Podnosioci predstavke su rođeni 1931, 1972, 1948, 1965, 1970. i 1964. godine i žive u Golubovcima.

6. Činjenice slučaja, na osnovu podnesaka stranaka, mogu biti sumirane kako slijedi.

A. Krivični postupak

7. Podnosioci predstavke su učestvovali, kao oštećena strana, u krivičnom postupku protiv X, tokom kojeg postupka su dobili iznos od 2.705,70 eura kao nadoknadu za sudske troškove.

8. Dana 14. oktobra 2008. godine Viši sud u Podgorici je utvrdio da je X kriv i, *inter alia*, naložio mu da plati podnosiocima predstavke 505,70 eura za troškove pravnog zastupanja, bez specificiranja šta je tačno uključeno u ovaj iznos.

9. Neodređenog datuma X i Viši državni tužilac su uložili žalbe.

10. Dana 30. marta 2009. godine podnosioci predstavke su se žalili zbog troškova postupka. Dana 6. maja 2009. godine Viši sud je proslijedio žalbu podnosioca predstavke Apelacionom sudu u Podgorici.

11. Dana 22. septembra 2009. godine, Apelacioni sud je odlučio po žalbama koje su podnijeli Viši državni tužilac i X. Podnosioci predstavke su obaviješteni o ovoj presudi 27. maja 2010. godine prilikom provjere spisa predmeta u Višem sudu. Njma je dostavljena 3. oktobra 2013. godine.

12. Dana 28. maja 2010. godine podnosioci predstavke su se žalili predsjednici Vrhovnog suda da Apelacioni sud nije odlučio o njihovoj žalbi.

13. Dana 7. juna 2010. godine, predsjednica Vrhovnog suda ih je obavijestila da je predsjednik Višeg suda obavijestio da se spisi predmeta "nalaze u Apelacionom sudu kako bi on odlučio o [njihovoj] žalbi u vezi troškova krivičnog postupka s obzirom da nije bilo odlučeno u [njegovoj] presudi od 22. septembra 2009. godine".

14. Dana 24. oktobra 2011. godine podnosioci predstavke su tražili da predsjednik Višeg suda proslijedi spise predmeta Apelacionom sudu s obzirom da su oni obaviješteni da su spisi arhivirani u Višem sudu, suprotno onome što je iz tog suda rečeno predsjednici Vrhovnog suda.

15. Dana 11. januara 2012. godine podnosioci predstavke su se ponovo žalili predsjednici Vrhovnog suda.

16. Čini se da Apelacioni sud nije odlučio o žalbi podnosioca predstavke.

B. Građanski postupak

17. Dana 14. marta 2011. godine, zbog nedonošenja bilo kakve odluke od strane Apelacionog suda, podnosioci predstavke su podnijeli protiv države tužbu za naknadu štete.

18. Dana 17. juna 2011. godine Osnovni sud u Podgorici je odbacio tužbu nalazeći da im je Viši sud dodijelio troškove, koja presuda je postala pravosnažna u međuvremenu, i da je pitanje stoga *res iudicata*.

19. Dana 7. jula 2011. godine Viši sud je potvrdio ovu presudu.

20. Dana 12. jula 2012. godine Ustavni sud je odbio ustavnu žalbu, smatrajući da nije bilo povrede člana 6 s obzirom da je *res iudicata* zaista

bila proceduralna prepreka koja je sprečavala dalje postupke. Dalje je utvrđeno da nezadovoljstvo podnosilaca predstavke dodijeljenim sredstvima u krivičnom postupku ne znači da su ih mogli tražiti putem redovne građanske tužbe. U svakom slučaju, građanski postupci nijesu mogli poslužiti za ispravljanje pravosnažne odluke donijete u krivičnom postupku.

C. Ostale relevantne činjenice

21. Dana 8. decembra 2011. godine Viši sud je donio odluku kojom se nalaže računovodstvu da plati zastupniku podnosilaca predstavke iznos koji je Viši sud odredio 14. oktobra 2008. godine. Ova odluka je postala pravosnažna 5. januara 2012. godine, s obzirom da protiv nje nije uložena žalba.

22. Dana 10. januara 2017. godine Viši sud je obavijestio Kancelariju zastupnika da Apelacioni sud nije odlučivao po žalbi podnosilaca predstavke u vezi troškova krivičnog postupka, ali da je Viši sud, nakon što je presuda od 14. oktobra 2008. godine postala pravosnažna, donio 8. decembra 2011. godine odluku kojom je naloženo da se iznos naveden u toj presudi isplati predstavniku podnosilaca predstavke.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav Crne Gore (objavljen u “Sl. listu Crne Gore” br. 01/07)

23. Članom 32 je predviđeno da svako ima pravo na pravično suđenje pred sudom.

B. Zakonik o krivičnom postupku iz 2003. godine (objavljen u “Sl. listu RCG”, br 71/03, 07/04 i 47/06)

24. Članom 193 je predviđeno da presuda postaje pravosnažna kad se više ne može pobijati žalbom ili kad žalba nije dozvoljena.

25. Članom 199 stav 2(8) je predviđeno da troškovi postupka uključuju nužne izdatke oštećenog i njegovih zakonskih zastupnika, kao i nagradu i nužne izdatke njihovih punomoćnika. Članom 202 stav 1 je predviđeno da, kad sud okrivljenog oglasi krivim, izreći će u presudi da je dužan da naknadi troškove krivičnog postupka, uključujući troškove oštećene strane i njihovih predstavnika, kao i naknadu za njihove predstavnike. U članovima 371-402 su iznijeti detalji u vezi žalbi. Konkretno, članom 372 stav 4 je predviđeno da oštećena strana ima pravo da uloži žalbu na prvostepenu presudu u odnosu na troškove postupka.

26. Članom 203 stav 1 je predviđeno da kada se obustavi krivični postupak, ako se donese presuda kojom se okrivljenji oslobađa od optužbe,

u odluci ili presudi će se izreći da troškovi krivičnog postupka navedeni u člani 199 stav 2 (1)-(6), kao i nužni izdaci okrivljenog i nagrada branioca, padaju na teret budžetskih sredstava, osim u izuzetnim slučajevima koji nijesu od značaja za konkretan predmet, a koji su navedeni u članu 203. Članom 203 stav 6 je dalje predviđeno da ako zahtjev za troškove i naknadu na osnovu stava 1 ovog člana ne bude prihvaćen ili sud ne odluči po njemu u roku od dva mjeseca od dana njegovog podnošenja, okrivljeni i njegov zastupnik imaju pravo da potraživanja ostvaruju u parničnom postupku protiv države.

C. Zakon o parničnom postupku iz 2004. godine (objavljen u “Sl. listu RCG”, br. 22/04, 28/05, 76/06 i “Sl.list CG” br. 73/10)

27. Članom 1 je predviđeno, *inter alia*, da će se ovaj Zakon primjenjivati na sve imovinske i druge građanskopravne odnose, osim ako su neki od navedenih sporova posebnim zakonom stavljeni u nadležnost drugog državnog organa.

28. Članom 276(1)(5) je predviđeno da će sud odbaciti žalbu ako utvrdi da je stvar već pravosnažno riješena.

D. Zakon o obligacionim odnosima iz 2008. godine (objavljen u “Sl. listu CG”, br. 47/08 i 04/11)

29. Zakon o obligacionim odnosima koji je stupio na snagu 2008. godine, djelimično je izmijenjen u aprilu 2017. godine. Relevantne odredbe, koje su bile tada na snazi, glasile su kako slijedi.

30. Članovima 148 do 216 su predviđeni detalji vezani za zahtjev za naknadu štete.

31. Članovima 148 i 149 su predviđeni različiti osnovi za naknadu i materijalne i nematerijalne štete. Konkretno, članom 148(1) je predviđeno da ko drugome prouzrokuje štetu dužan je da je naknadi, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.

32. Članom 166(1) je predviđeno da svako pravno lice, uključujući državu, odgovara za štetu koju prouzrokuje “njegov organ”.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 6 KONVENCIJE

33. Podnosioci predstavke su se žalili na osnovu člana 6 Konvencije jer im je onemogućen pristup sudu s obzirom da Apelacioni sud nije odlučivao o njihovoj žalbi u vezi troškova u krivičnom postupku.

34. Relevantni dio člana 6 glasi kako slijedi:

“Prilikom određivanja njegovih građanskih prava i obaveza ... svako ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred ... sudom ...”.

35. Vlada je osporila ove navode.

A. Prihvatljivost

1. Podnesci stranaka

36. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nijesu podnijeli predstavku u roku od šest mjeseci. Vlada je tvrdila da “sve činjenice o kojima je Viši sud u Podgorici odlučio [...], pa i o troškovima postupka na koje su se podnosioci predstavke žalili, postale su pravosnažne od navedenog datuma, odnosno odluke Apelacionog suda [...]”. Kako nije bilo moguće ulagati žalbu na ovu odluku, to je ona u konkretnom predmetu bila pravosnažna presuda. Ovo je dalje potvrdio Viši sud odlukom od 8. decembra 2011. godine, određujući da se zastupniku podnosioca predstavke isplati troškovi koje je odredio Viši sud (vidjeti gornji stav 21).

37. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nijesu mogli dobiti drugu nadoknadu u parničnom postupku jer je stvar zaista bila *res iudicata*, s obzirom da je Viši sud već odlučio o troškovima u krivičnom postupku.

38. Podnosioci predstavke su osporili tvrdnje Vlade i tvrdili da je građanska tužba bila jedini pravni lijek koji im je bio na raspolaganju.

2. Zaključak Suda

39. Relevantni principi u vezi roka od šest mjeseci su iznijeti u *Mocanu i drugi protiv Rumunije* [VV], br. 10865/09 i 2 druge, stavovi 258-260, ECHR 2014 (izvodi). Konkretno, pravilo od šest mjeseci je autonomno i mora biti tumačeno i primjenjivano na činjenice svakog pojedinačnog predmeta, kako bi se obezbijedilo djelotvorno sprovođenje prava na pojedinačnu predstavku. Dok je uzimanje u obzir domaćeg prava i prakse važan aspekt, nije presudan u određivanju početka perioda od šest mjeseci (vidjeti *Sabri Guneş protiv Turske* [VV], br. 27396/06, stavovi 52 i 55, 29. jun 2012. godine).

40. Relevantni principi u vezi iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova su iznijeti u *Vučković i drugi protiv Srbije* (preliminarne primjedbe) [VV], br. 17153/11 i 29 drugih, stavovi 69-77, 25. mart 2014. godine. Konkretno, pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova zasnovano je na pretpostavci – koja se ogleda u članu 13 Konvencije, sa kojom je blisko povezan – da postoji dostupan djelotvoran pravni lijek u vezi sa navodnom povredom (ibid., 69 *in fine*). Obaveza da se iskoriste domaći pravni lijekovi stoga zahtijeva od podnosioca predstavke da na uobičajen način koristi

pravne lijekove koja su dostupni i dovoljni u pogledu povreda njegovih ili njenih prava prema Konvenciji. Postojanje pravnih lijekova koji su u pitanju mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji već i u praksi, a ako nije tako oni neće imati potrebnu dostupnost i djelotvornost (ibid., 71).

41. Vraćajući se na predmetni slučaj, Sud primjećuje da su građanski sudovi odbacili tužbu podnosioca predstavke, smatrajući da je stvar *res iudicata*. Čak iako podnosioci predstavke nijesu morali da to urade u tom periodu, oni su ipak uložili ustavnu žalbu (vidjeti *Siništaj i drugi protiv Crne Gore*, br. 1451/10 i 2 dr., stav 130, 24. novembar 2015. godine). Ustavni sud je, sa svoje strane, bio saglasan sa građanskim sudovima i, dodatno, utvrdio da nezadovoljstvo podnosioca predstavke dodijeljenim sredstvima u krivičnom postupku ne znači da su ih mogli tražiti putem redovne građanske tužbe (vidjeti gornji stav 20). Drugim riječima, domaći sudovi su utvrdili da građanska tužba nije bila djelotvoran pravni lijek za pritužbe podnosioca predstavke.

42. Sud dalje opaža da čak iako Zakon o obligacionim odnosima predviđa generalno mogućnost zahtjeva za nadoknadu pred domaćim sudovima, Zakonikom o krivičnom postupku koji je bio na snazi u relevantnom vremenu, bilo je predviđeno da ukoliko krivični sud ne odluči o troškovima i naknadi u krivičnom postupku, samo optuženi i njegov zastupnik imaju pravo da traže naknadu u parničnom postupku, i to samo u slučajevima kada se obustavi krivični postupak, kada se donese presuda kojom se okrivljeni oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija (vidjeti gornji stav 26).

43. Sud je primijetio da su u konkretnom predmetu podnosioci predstavke bili oštećena strana u krivičnom postupku i da je okrivljeni proglašen krivim. Relevantni član, član 203 stav 1 Zakonika o krivičnom postupku stoga na njih nije bio primjenjiv, odnosno građanska tužba zaista nije bila dostupan pravni lijek za podnosiocima predstavke (vidjeti gornji stav 40 *in fine*).

44. Sud dalje primjećuje da su na osnovu relevantnih domaćih odredbi, podnosioci predstavke jasno imali pravo da ulože žalbu protiv prvostepene presude donijete u krivičnom postupku u odnosu na troškove (vidjeti gornji stav 25 *in fine*). Bez prejudiciranja osnovanosti predmeta, Sud primjećuje da Apelacioni sud nije odlučivao o žalbi podnosioca predstavke, i da su oni vjerovali da se žalba još uvijek ispituje (vidjeti gornji stav 13). Ipak, Sud smatra da su podnosioci predstavke morali shvatiti u određenom trenutku da njihova žalba neće biti ispitivana, tačnije, kada nijesu primili odgovor od Vrhovnog suda na njihov upit od 11. januara 2012. godine. Ipak, Sud takođe smatra da su podnosioci predstavke imali pravo da sačekaju određeno vrijeme na odgovor, s obzirom da ih je Vrhovni sud prethodno obavijestio da je njihova žalba još uvijek u radu. Shodno tome prihvata da su podnošenjem ove predstavke 7. avgusta 2012. godine podnosioci predstavke ispunili zahtjev od šest mjeseci u odnosu na datum kada su shvatili da se

njihova žalba neće ispitivati. Stoga primjedbe Vlade u tom smislu moraju biti odbačene.

45. Sud primjećuje da predstavka nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 (a) Konvencije. Dalje primjećuje da nije neosnovana ni po bilo kom drugom osnovu. Stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Osnovanost

46. Podnosioci predstavke su tvrdili da je Apelacioni sud propustio da donese odluku po njihovoj žalbi. Takođe su iznijeli da troškovi koji su dodijeljeni presudom Višeg suda nijesu bili sporni, ali da je to bio samo dio nastalih troškova, a o njihovoj žalbi koja se odnosila na ostatak nikada nije odlučeno.

47. Vlada je tvrdila da je Apelacioni sud odlučivao po žalbi Višeg državnog tužioca i optuženog 22. septembra 2009. godine. Kako nije postojala mogućnost žalbe na ovu odluku, ona je postala pravosnažna.

48. Relevantni principi u ovom smislu su iznijeti u obimnoj praksi Suda, počevši od *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (21. februar 1975. godine, stav 36, Serija A, br. 18) a najskorije je izražen u *Baka protiv Mađarske* [VV] (br. 20261/12, stav 120, ECHR 2016). Konkretno, Sud je utvrdio da član 6 stav 1 “svakome osigurava pravo da svaki njegov građanski zahtjev koji se odnosi na prava i obaveze bude iznijet pred sud ili tribunal” (vidjeti *Golder*, gore citirana, stav 36). Na ovo “pravo na sud”, od kojeg je pravo na pristup jedan aspekt, može se osloniti svako ko smatra, na spornoj osnovi, da je miješanje u vršenje njegovih ili njenih građanskih prava nezakonito i žali se da mu nije pružena mogućnost da podnese takvu tužbu sudu u skladu sa zahtjevima člana 6 stav 1 (vidjeti *inter alia Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 32555/96, stav 117, ECHR 2005-X). Pravo na sud uključuje ne samo pravo na pokretanje postupka već i pravo da se od suda dobije odluka o rješenju spora (vidjeti, na primjer, *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, 23. jun 1981. godine, stav 51, Serija A, br 43; *Kutić protiv Hrvatske*, br. 48778/99, stav 25, ECHR 2002-II; *Menshakova protiv Ukrajine*, br. 377/02, stav 52, 8. april 2010. godine; *Fălie protiv Rumunije*, br. 23257/04, stav 22, 19. maj 2015. godine; *Lupeni Grčka Katolička Parohija protiv Rumunije* [VV], br. 76943/11, stav 86, ECHR 2016 (izvodi); i *Kardoš protiv Hrvatske*, br. 25782/11, stav 48, 26. april 2016. godine). Konačno, Sud ponavlja da član 6 stav 1 ne obavezuje države na osnivanje apelacionih ili kasacionih sudova. Ipak, država koja osnuje takve sudove je u obavezi da osobe koje podliježu zakonu pred njima uživaju osnovne garancije sadržane u članu 6 (vidjeti, među ostalim izvorima, *Delcourt protiv Belgije*, 17. januar 1970. godine, stav 25, *in fine*, Serija A, br. 11, i *Kudla protiv Poljske* [VV], br. 30210/96, stav 122, ECHR 2000-IX).

49. Vraćajući se na konkretan predmet, prvo je utvrđeno da žalba o troškovima postupka podnosioca predstavke jasno spada u okvir člana 6 stav 1 (vidjeti *mutatis mutandis*, *Editions Périscope protiv Francuske*, 26. mart 1992. godine, stav 40, Serija A, br. 234-B). Dalje je primijećeno da relevantne odredbe Zakonika o krivičnom postupku koji je tada bio na snazi jasno daju pravo oštećenoj strani da uloži žalbu na prvostepenu presudu u vezi troškova, koji uključuju troškove i naknadu za njihove zastupnike (vidjeti gornji stav 25 *in fine*). Podnosioci predstavke su tvrdili, a Vlada nije osporila, da Apelacioni sud zapravo nikada nije odlučivao po žalbi koju su podnijeli podnosioci predstavke kao oštećene strane. Ovo je dalje potvrdila predsjednica Vrhovnog suda (vidjeti gornji stav 13) i Viši sud (vidjeti gornji stav 22). Konačno, Sudu nijesu dostavljene informacije na osnovu kojih Apelacioni sud potvrđuje da je u toku razmatranje žalbe podnosioca predstavke. Pod takvim okolnostima, Sud smatra da su podnosioci predstavke lišeni razmatranja njihove građanske tužbe od strane suda, u smislu člana 6 stav 1 (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Kardoš protiv Hrvatske*, gore citirana, stavovi 47-58). Shodno tome, bilo je povrede člana 6 stav 1 Konvencije.

II. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

50. Član 41 Konvencije predviđa:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.”

51. Podnosioci predstavke nijesu podnijeli zahtjev za pravično zadovoljenje. Na osnovu toga, Sud smatra da nema osnova da im dodjeljuje iznos po tom osnovu.

SA OVIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. *Proglašava* predstavku prihvatljivom;
2. *Utvrđuje* da je bilo povrede člana 6 Konvencije;

Sačinjeno na engleskom jeziku, u pismenoj formi, dana 30. januara 2018. godine, na osnovu Pravila 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Stanley Naismith
registrar

Robert Spano
predsjednik